

Knyaz ASLAN
baş müəllim

BƏDİİ ƏDƏBİYYATIN TƏBLİĞİ ÜSULLARININ TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ YOLLARI

Müasir dövrdə cəmiyyətin qarşısında duran ən mühüm vəzifələrdən biri hərtərəfli inkişaf etmiş şəxsiyyətlər yetişdirməkdən ibarətdir. Bu vəzifənin həyata keçirilməsində elm, təhsil, tərbiyə, informasiya və mədəniyyət funksiyalarını yerinə yetirən və zəruri sosial institut kimi fəaliyyət göstərən kitabxanaların da özünəməxsus rolu və yeri vardır.

Oxuculara kitabxana xidmətinin başlıca məqsədi insan şəxsiyyətinin hərtərəfli inkişafını təmin etmək, hər bir kəsin intellektual, mədəni-əxlaqi və fiziki cəhətdən özünütədqiqinə imkan yaratmaq, həyatı fəaliyyətin bütün sahələrində oxucuların kamilləşməsinə yardım göstərməkdir. Oxucu şəxsiyyətinin azad şəkildə hərtərəfli və ahəngdar inkişafı həyatın obyektiv şərtləri, cəmiyyətin və insanın inkişaf tələbatları ilə müəyyənleşir.

Şəxsiyyət problemi elmin və təcrübənin əbədi mövzularından biri kimi bütün dövrlərdə ideoloji mübarizənin diqqət mərkəzində dayanmışdır. O, həm ən çox araşdırılan, ən çox tədqiq edilən, həm də hər zaman dərinlən təhlilə ehtiyacı olan problemlərdən biridir. Belə ki, ictimai varlıq, həyat şəraiti və sosial mühit daim dəyişmədə və inkişafda olduğundan, müxtəlif mahiyyət, məzmun və təzahür formaları kəsb etdiyindən, onların yaratdığı şəxsiyyətlər də dinamikdir, dəyişmədə və inkişafdadır.

Həmin problemin tədqiqi ilə məşğul olan bir sıra filosoflar və sosioloqlar bu fikirdədirlər ki, şəxsiyyətin qararlaşması və inkişafı prosesini bütövlükdə "sosiallaşma" termini ilə ifadə etmək lazımdır. Çünki "sosiallaşma" anlayışı əslində həm "tərbiyə", həm "inkişaf", həm də "formalaşma" anlayışını özündə əks etdirir. Məsələn, tanınmış rus psixoloqu Q.Andreyevanın "Sosial psixologiya" adlı kitabında, müəlliflər kollektivinin hazırladığı "Sosial psixologiya" adlı dərs vəsaitində bu məsələ öz həllini tapır. Q.Andreyeva yazır: "Sosiallaşma prosesi məzmununa görə şəxsiyyətin qararlaşması

prosesidir. Bu proses insanın həyatının ilk dəqiqələrindən başlayır" (10, s. 33).

"Sosial psixologiya" adlı dərs vəsaitinin müəllifləri də sosiallaşma anlayışını bu cür izah edirlər. Onların fikrincə, şəxsiyyətin sosiallaşması dedikdə əslində şəxsiyyətin tərbiyəsi, formalaşması, inkişafı, ahəngdarlığı, universallığı və bütövlüyündən ibarət geniş və kompleks bir proses başa düşülür (13, s. 77-78).

Professor A.Ayzenberqin redaktorluğu ilə nəşr olunmuş "Kitabxana xidməti: nəzəriyyə və metodika" adlı dərslikdə də bu anlayış "şəxsiyyətin sosiallaşması" kimi ifadə olunmuşdur (12, s. 37).

Kitabxanaşünaslıqda kitabxanaların sosial rolu haqqında 80-ci illərin ovvəllərində danışmağa başlamışlar. Bu gün həmin anlayış şüurlarda daha da möhkəmlənmişdir.

Çap kommunikasiyası forması kimi kitab daha güclü sosiallaşma təsirinə malikdir. Kitab, bir qayda olaraq, ötüb keçmiş informasiyaları özündə saxlayır, sosial və elmi təcrübəni toplayır, daha dərin və xüsusi təsir göstərmək imkanına malik olur, eyni zamanda müəllifin şəxsiyyətini açıq-aydın nümayiş etdirir.

Qədim dövrlərdən başlayaraq görkəmli söz ustaları və dahi mütəfəkkirlər şəxsiyyətin hərtərəfli inkişafında kitabın əhəmiyyətini yüksək dəyərləndirmiş, onu əvəzsiz mədəni qida adlandırmışlar. Kitab həmişə çörəyə bərabər tutulmuş, müqəddəs sayılmış, nəsillərdən-nəsillərə yadigar qalan əvəzsiz emanətə çevrilmişdir. Əsrlər keçdikcə kitabın təsir gücü və qüdrəti daha da artmış, beşər mədəniyyətinin ən dəyərli incisi kimi öz qiymətini qoruyub saxlamışdır.

Bədii kitab, bədii ədəbiyyat incəsənətin müxtəlif növlərinin sintezi olaraq qəbul edilir. Ona görə də bədii ədəbiyyat özünün sosiallaşma funksiyasını ikiqat həyata keçirir: həm kütləvi informasiya vasitəsi kimi, həm də incəsənətin xüsusi növü kimi şəxsiyyətin ahəngdar inkişafına kömək göstərir.

İncəsənətin, o cümlədən bədii ədəbiyyatın şəxsiyyətə təsiri çoxcəhətli və tamamilə səmərəlidir. İncəsənət vasitəsi ilə təlqin edilmiş sosial rol haqqında təsəvvür real gerçəkliklə fasiləsiz qarşılıqlı əlaqədə çıxış edir. Əgər sınaq həyatda davam gətirmirsə, onda bütün sosiallaşma prosesi pozulur, incəsənətə inam itir və "incəsənət – şəxsiyyət" kommunikasiya sistemi dağılır.

Bununla bağlı olaraq görkəmli psixoloq L.Viqotski incəsənəti "insanın dünya ilə tarazlaşdırılması vasitəsi" kimi qiymətləndirir (12, s. 38).

Fərdin sosiallaşması prosesində incəsənətlə qarşılıqlı ünsiyyət mühüm rol oynayır. Mənimşənilməmiş incəsənət əsərini müzakirəyə çıxarmaq tələbatı müxtəlif metodlarla: insanın öz qavrayışını ətrafındakıların qavrayışları ilə müqayisə etməyə cəhd göstərməsi; öz statusunu müəyyən mikromühitdə təsdiq etmək arzusunda düşməsi; başqa adamların fikrinə təsir göstərmək istəyində bulunması və s. kimi metodlar vasitəsi ilə diqqət edilə bilər. Ünsiyyətdə daha səmərəli tələbat bədii və sosial kamilliyin ilkin (ibtidai) mərhələsində meydana çıxır.

İncəsənətin sosiallaşma təsirinə ön mühüm cəhəti ondan ibarətdir ki, o, insanın tək-cə konkret-tarixi sosial həyat sistemində deyil, həm də ümumiyyətlə bəşəriyyətin mədəni inkişaf sistemində daxil olmasına kömək göstərir. O, yalnız müasirliklə deyil, eyni zamanda keçmiş dövrlərin zəngin mədəni sərəvtləri ilə də əlaqə yaradır, insanı ucu-bucağı görünməyən, intəhasız əbədi varlığın iştirakçısına çevirir. Xarici ölkə xalqlarının yad mədəni sərəvtləri ilə, görkəmli əcnəbi yazıçıların məşhur bədii əsərləri ilə ünsiyyət şəxsiyyətdə milli mədəni dəyərlərin mahiyyətini dərk etməyə və bütün dünya mədəniyyətinin zənginliklərini görməyə imkan yaradır.

Təəssüflə qeyd etmək lazımdır ki, bu gün kitabın və mədəniyyətin ali məqsədi o qədər də yüksək səviyyədə dərk edilmir. Mədəniyyət, o cümlədən bədii ədəbiyyat ağır vəziyyətdə düşmüşdür. Uzun illər ərzində sovet ideologiyasının, kommunist partiyası ideyalarının demir mənəvi arasında sızılmış müasir ədəbiyyat bədii yaradıcılığın mədəni-əxlaqi mahiyyətini əhəmiyyətli dərəcədə itirmiş, əsasən xidmət göstərən alətə çevrilmişdir. Sovet hakimiyyəti illərində meydana çıxmış "sosializm realizmi" anlayışı xalqın sosializm ideyaları uğrunda mübarizəsini əks etdirən və bədii sözün qüvvəsi ilə bu mübarizədə iştirak edən sovet ədəbiyyatının və qabaqkı dünya ədəbiyyatının əsas metodu kimi qələmə verilmişdir (4, s. 160). Bu metod əsasında yazıb-yaradan sovet yazıçılarının təbliğ etdiyi və nümunə göstərdiyi idealın əsasını kommunist partiyasının rəhbərliyi ilə kommunizmə doğru hərəkət təşkil edirdi.

Sovet yazıçılarının 1934-cü ildə keçirilmiş I qurultayında qəbul olunmuş tərifi görə, sosializm realizmi sənətkardan varlığı doğru düstür, tarixən konkret, inqilabi inkişafda göstərməyi tələb edirdi. Varlığın bədii təsvirinin düzgünlüyü və tarixən konkretliyi zəhmətkeşlərin ideyaca dəyişdirilib sosializm ruhunda tərbiyə edilməsi vəzifələri ilə birləşməli idi. Sosializm realizminin ədəbiyyat və incəsənətə yaradıcılıq təşəbbüsü göstərmək, rəngarəng formalar,

üslublar və janrlar seçmək üçün misilsiz imkanların verdiyi xüsusi vurgulanırdı.

Sosialist ideali sovet ədəbiyyatında yaranan yeni tipli müsbət qəhrəmanların simasında özünün bədii ifadəsini tapırdı. İctimai inkişafın əvvəlki mərhələlərində mümkün olmayan şəxsiyyət və cəmiyyət arasındakı birlik, sovetlər ölkəsində şərəf, qəhrəmanlıq və rəşadət məqamında olan kollektiv azad, yaradıcı və qurucu əməyin pafosu, yüksək sovet vətənpərvərliyi, sosialist vətəninə məhəbbət hissi, partiyalılıq, həyata kommunist münasibəti bu müsbət surətin səciyyəvi xüsusiyyəti idi.

Sosializm realizmi metoduna əsaslanan görkəmli yazıçı və şairlərdən Maksim Qorkinin "Ana", Vladimir Mayakovskinin "Vladimir İliç Lenin", "Yaxşı", "20-ci illərin lirikası", Aleksandr Fadeyevin "Tamar", "Gənc qvardiya", Mixail Şoloxovun "Sakit Don", Cəfər Cabbarlının "Almaz", "Aydın", Səməd Vurğunun "26-lar", "Partiyamızdır", "Rəhbərə salam", Süleyman Rüstəmin "Ələmdən nəşəyə", Rəsul Rzanın "Lenin" və başqa əsərləri bədii fikir tarixində yenilik kimi dəyərləndirilirdi. Bu gün cəsarətlə demək olar ki, sənətkarlıq baxımından yüksək səviyyədə yaradılmış həmin ədəbi örnəklər müəlliflərin dünyagörüşünün, əqidəsinin, istedadının, mədəniyyətinin, inamının ifadəsi kimi meydana çıxmış və sovet dövründə onlara böyük şöhrət qazandırmışdı.

Təbii ki, kütləvi kitabxanaların qarşısında duran əsas vəzifələrdən biri də məhz sosializm realizmi metodu əsasında yazılmış bədii ədəbiyyat nümunələrini oxucular arasında məqsədyönlü şəkildə təbliğ etməli, həyatverici kommunizm ideyaları ilə aşılannmış nikbin ruhlu sovet ədəbiyyatı və incəsənətinin böyük tərbiyəvi rolunu açıqlamalı və geniş oxucu kütləsini bu əsərləri oxumağa ruhlandırmağa idi.

Əlbəttə, həm keçmiş zamanlarda, həm də sovet dövründə yaşayıb-yaratmış, ümumbəşəri ideallara sadıq qalmış söz ustalarının zəngin bədii irsi hakimiyyəti qane etmədiyindən, bu əsərlərin geniş oxucu kütləsinə çatdırılmasına xüsusi qadağalar qoyulmuş, sədlər çəkilmişdir. Nəticədə oxucuların çoxu saxtalaşdırılmış, gerçəkliyi təhrif etmiş bədii əsərləri oxumaq məcburiyyətində qalır, yavaş-yavaş buna alışır, həqiqi sənət əsərlərinin mütaliəsi üçün heç bir cəhd göstərmirdi. Kitabxanalar xarici ölkələrin tərəqqipərvər, inqilabçı yazıçılarından Martin-Andersen-Heksenin "Qalib Pello", Anri Barbüsün "Od", Con Ridin "Dünyanı sarsıdan nə gün", habelə dünya poeziyasının klassikləri Pablo Nerudanın, Nazim Hikmətin və başqalarının yaradıcılığının böyük bir hissəsini də sosializm realizmi ədəbiyyatının parlaq nümunələri kimi təbliğ edirdilər.

Hazırda şəxsiyyətin yüksək səviyyəli, bəşəri əhəmiyyətli ədəbiyyat və incəsənət aləminə qaytarılması ən mühüm vəzifə kimi qarşıda durur. Bu, həm də ona görə vacibdir ki, indi kütləvi kitabxanaların fondunda saxlanılan və müxtəlif yaş qrupuna daxil olan oxucuların istifadəsinə verilən saxta ədəbiyyat və incəsənət əsərləri heç də zərərsiz deyil. Bu zərərli əsərlər oxucuların dünyagörüşünə və mədəniyyətinə sosial təsir göstərmək imkanına malikdir. Lakin bu təsir faydalı yox, dağıdıcı, qüsurlu təsirdir və sonralar istər ayrılıqda bu kitabları mütləq edən hər bir oxucunun taleyində, istərsə də bütövlükdə cəmiyyət həyatında özünü mütləq büruzə verəcəkdir. Ona görə də kütləvi kitabxanaların fondlarına əsaslı şəkildə yenidən baxılmalı, zərərli ideyalar təbliğ edən saxta ədəbiyyat və incəsənət əsərləri fonda çıxarılmalı, yenidən komplektləşdirmə məsələsi həmişə diqqətdə saxlanılmalıdır.

Şəxsiyyətin formalaşması prosesində kitabxanaların fəaliyyətində əsas yeri zəngin Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı incələrinin və çoxşaxəli Azərbaycan klassik ədəbiyyatı nümunələrinin təbliği əsas yer tutmalıdır. Fikrimizi bu cür əsaslandırma bilərik:

-Şifahi ədəbiyyat əsərlər boyu xalqın kollektiv əməyi nəticəsində yaranan zəngin bədii sənət inciləri xəzinəsi kimi öz dəyərini həmişə saxlaya bilər. Azərbaycan xalqının müxtəlif zamanlarda yaratdığı bənzərsiz holavalar, sayaçı sözləri, məcəllər, tapmacalar, atalar sözləri, yanıltmalar, bayatılar, nağıllar, dastanlar, nəğmələr, lətifələr, əfsanələr, rəvayətlər və s. əsrlərdən-əslərə, nəsillərdən-nəsillərə keçərək bu günümüze gəlib çatmışdır. Xalqımızın gündəlik həyatı, gələcək idealları ilə bağlı olan arzu və istəkləri, azadlıq uğrunda mübarizəsi, yadelli işğalçılara nifrəti, yenilməzliyə və qəhrəmanlığa çağırış və s. folklorla özünün parlaq ifadəsini tapmışdır ki, bütün bunlar da gənc nəslin mədəni cəhətdən düzgün formalaşmasında və kamil şəxsiyyət kimi yetişməsində mühüm rol oynaya bilər;

-Şifahi xalq ədəbiyyatının ən böyük və zəngin qolunu təşkil edən aşığı yaradıcılığı forma, məzmun, üslub baxımından orijinal və təkrarolunmaz olduğuna görə, başlıcası isə bütün dövrlərdə siyasi ideologiyadan kənarında yarandığına və xalqın isteklərini ifadə etdiyinə görə gənc nəslin tərbiyəsində müstəsna əhəmiyyət kəsb edə bilər. Uşaqlar, yeniyetmələr və gənclər aşığı poeziyasını, həmçinin dastan yaradıcılığını sərbəst mütləq etməklə öz nitq qabiliyyətlərini inkişaf etdirə, lüğət fondlarını zənginləşdirə, xalq danışığı dili vərdişlərinə yiyələnə bilərlər;

-Şifahi xalq ədəbiyyatı ilə yanaşı olaraq, klassik ədəbiyyat nümunələri də ehtəzə olunmaz mədəni dəyərləri özündə əks etdirir

ki, bu dəyərlərin bir hissəsi sonralar müəyyən səbəblər ucbatından itirilmişdir. Klassik şair və yazıçıların əsərləri ən dərin və fikir duyğuların tükənmez mənbəyi kimi oxucular arasında geniş yayılmalıdır. Təbii ki, bu zaman kitabxanaçı seçmə üsuluna əsaslanmaqla yalnız müasir dövrün tələblərinə cavab verən nümunələrin təbliğinə mühüm yer ayırılmalıdır;

-Məhz şifahi xalq inciləri və klassik ədəbi irs xalqımızın hərtərəfli sosial həyat təcrübəsinin əvəzsiz xəzinəsi olduğundan həm də şəxsiyyətin kamilləşməsi, yetkinləşməsi, yeni sosiallaşması problemi ilə sıx bağlıdır ki, bu cəhət də kitabxanaçının diqqətindən yayınmamalıdır.

Əlbəttə, kütləvi kitabxanalar müasir dövrdə yaranan bədii ədəbiyyat nümunələrini təbliğ etmədən səmərəli fəaliyyət göstərə bilməz. Lakin sadələşdiyimiz çətinliklər müasir bədii ədəbiyyatın oxucular arasında yayılmasına çox ciddi münasibət göstərməsini tələb edir. Bu, nə ilə bağlıdır?

-Qeyd etdiyimiz kimi, sovet hakimiyyəti illərində yaradılmış çoxsaylı və çoxjanrlı bədii ədəbiyyat nümunələrinin əksəriyyəti ideoloji əyintilərə məruz qalmış, zamanın və rejimin tərənnümçüsünə çevrilmiş, Marksın, Engelsin, Leninin, Stalinin, kommunist partiya-sının, sosializm təntənəsinin, kommunizm ideallarının təbliğatçısı rolunu oynamışdır. Hazırda həmin əsərlərin müstəqil Azərbaycan dövlətini quran gənc nəsil arasında yayılması ən azı milli ideologiyamız baxımından zərərliyədir. Ona görə də həmin kitabların depozitar fondlara verilməsi məsələsi Mədəniyyət Nazirliyi səviyyəsində öz həllini tapana qədər kitabxanaçılar bu əsərləri oxuculara təbliğ etməməli və ya məcburiyyət qarşısında qaldıqda çox ehtiyatla aydınlaşdırıcı məlumat verməlidirlər;

-Hazırda Azərbaycanda 7 dövlət və 100 özəl nəşriyyat, həmçinin 100-ə yaxın özəl mətbəə fəaliyyət göstərir. Müşahidələrimiz göstərir ki, bu nəşriyyat və mətbəələrin fəaliyyəti heç bir qurum tərəfindən tənzimlənmədiyinə və onların işinə nəzarət edilmədiyinə görə kitab nəşri, o cümlədən bədii ədəbiyyat nəşri parakəndə xarakter almışdır. Bədii cəhətdən çox zəif, sənətkarlıq nöqtəy-nəzərindən sönük, süjeti, ideyası, məzmunu qarmaqarışq olan üzdeyən əsərlərin kitab şəklində çap olunması və kitabxanalara yol tapması hələlik çoxunun dərk etmədiyini ciddi təhlükədən xəbər verir. Azərbaycan Dövlət Kitab Palatasında qeydə alınmayan, respublika Kitabxana Kollektoruna daxil olmayan, Beynəlxalq Standart Kitab Nömrəsi (ISBN) və nəşriyyat quruluşu olmayan müəllifin və ya sponsorun vəsaiti hesabına işıq üzünə çıxarılan bu cür yararsız üzdeyən kitablar təkə həyat

həqiqətlərini, gerçəklikləri təhrif etmir, ən başlıcası böyüməkdə olan gənc nəslin mənəviyyatına, əxlaqına, dünyagörüşünə ağır zərbə vurur. Apardığımız müşahidələrdən aydın olur ki, bir sıra kitabxanalar imzası heç kimə tanış olmayan üzdeyən müəlliflərin pul gücünə nəşr etdirdikləri bayağı məzmunlu, fəqət yüksək bədii tərtibatlı kitablarını əvəzini ödəmədən həvəslə alıb fonda daxil edir, oxucular arasında yaymağa çalışırlar. Daha acınacaqlı bir fakt: kitabxanalar sənətə, bədii ədəbiyyata dəxli olmayan bu cür kitabların təqdimat mərasimlərinin keçirilməsi təşəbbüsü ilə də çıxış edir, nəticədə bilərəkdən gənc nəslin bədii-estetik zövqünü korlayırlar;

-Ermənistanın Azərbaycan torpaqlarının bir hissəsini işğal etməsi və xalqımızın erməni təcavüzkarlarına qarşı mübarizə aparması son zamanlar bədii ədəbiyyatda hərbi vətənpərvərlik mövzusunun güclənməsinə səbəb olmuşdur. Bu, tamamilə təbii bir hadisədir. Lakin tanınmış şair və yazıçılarımızdan Bəxtiyar Vahabzadənin, Vidadi Babanlının, Məmməd Arzın, Xəlil Rzanın, Zəlimxan Yaqubun və başqalarının az sayda əsərlərini çıxmaq şərti ilə, bu mühüm mövzu nədənsə digər məşhur yazıçılarımızdan yararlılığına daxil ola bilməmiş, nəticədə həvəskar adamlar meydan sulamağa başlamışlar. Müharibə haqqında səthi məlumatı olan, döyüş səhnələrini yalnız televizorda müşahidə edən, hətta döyüş texnikasını və silahları bir-birindən fərqləndirə bilməyən bu cür həvəskarlar bədii ədəbiyyatı öz fəaliyyət sahəsi sayaraq qələmə sarılmış, müharibədəki "uğurlarımızı" nəşrdə və nəzmdə bədiiləşdirməyə cəhd göstərmiş və təbii ki, uydurmaçılıqdan, sözcülükdən uzağa gedə bilməmişlər. Ən pis cəhət isə budur ki, bu cür yalançı vətənpərvərlər müqəddəs şəhidlik adından sui-istifadə edərək şəhidlərin guya xatirəsini əbədiləşdirmək məqsədi ilə saxta əsərlər yazmış, onları öz kanalları vasitəsi ilə təbliğ etmiş, hətta kitabxanalara da yol tapa bilməmişlər. Bütün bu əyintilərin qarşısını almaq üçün kitabxanaçılar əsl sənət əsərini saxtakarlıqdan seçməyi, oxucular arasında ən yaxşı hərbi-vətənpərvərlik ədəbiyyatını təbliğ etməlidirlər;

-Digər bir problem qəzet və jurnal səhifələrində müntəzəm dərc edilən kiçik həcmli şer, hekayə, satira və s. kimi səviyyəsiz yazıların geniş oxucu kütləsinin mənəvi aləminə mənfi təsiri ilə bağlıdır. Son məlumatlara görə, Azərbaycanda 600-ə yaxın dövrü mətbuat orqanı qeydə alınmışdır ki, faktik olaraq onlardan 150-yə yaxını ardıcıl nəşr olunur. Bu kütləvi informasiya vasitələrinin çoxu öz səhifələrində hazırlıqsız oxucuların şer yaradıcılığına geniş yer verir. Üslub, ifadə, dil, məzmun, mənə, ideya və s. baxımından çox dayaz olan, əruz, heca, yaxud sərbəst vəznə yazıldığı belə müəmmal qalan, qafiyələri

uyğun gəlməyən, süni hiss və həyəcanları bəlağətlə ifadə edən bu cür quraşdırma qoşqular, çox təəssüf ki, kitabxanalarda keçirilən kütləvi tədbirlər zamanı daha tez-tez səsləndirilir. Kitabxanaçılardan bəziləri kimin və ya nəyinə xatirinə belə uydurmaları uşaqlara əzbərləyir, beləliklə, onların bədii zövqlərini korlayırlar. Kütləvi tədbirlər üçün şer seçilərkən yalnız yüksək sənətkarlıqla yazılmış əsərlərə, insanlara xoş duyğular, gözəl hisslər aşılayan şerlərə üstünlük verilməlidir;

-Müşahidələrimiz göstərir ki, son zamanlar həm xarici ölkələrin, həm də Azərbaycanın dövlət və özəl televiziya kanalları bitib-tükənmək bilməyən teleseriallar nümayiş etdirməklə tamaşaçı ordusu qazanmağa səy göstərirlər. Əsasən Meksikanın, Argentinanın, Braziliyanın və başqa yad ölkələrin yabançı mədəniyyətlərini bayağı şəkildə tamaşaçılara sırıyan, onları intizarda saxlamaq və filmin davamına baxdırmaq üçün ailə-məişət mövzusunda uydurulmuş ohvalatları qəsdən gözlənilməz yerdə saxlayan, xalqımızın milli mentaliteti ilə bir araya sığmayan açıq-saçıq səhnələr göstərən bu cür teleserialların birbaşa təsiri ilə Azərbaycanda bir qrup işbaz jurnalistlər də yazıçılıq iddiasına düşmüşlər. Onlar həmin seriallarda gördükləri hadisələri Azərbaycan psixologiyasına və Azərbaycan mühitinə uyğunlaşdırmağa cəhd göstərməklə çalışdıqları qəzet və jurnalların səhifələrini heç bir müsbət bədii məziyyəti olmayan şablon, yeknəsəq "roman", "povest" və s. kimi materiallarla doldurur, beləliklə, gənc nəslin mənəviyyatına zərbə vururlar. Əgər bunlarla yanaşı, uydurma cinayət xarakterli yazıları da qeyd etsək, onda cəmiyyətimizdə hansı uçurumların yaranmasını aydın təsəvvür edə bilərik. Odur ki, kitabxanaçılar özlərinin bədii-estetik hazırlıqlarının səviyyəsini artırmaqla bu cür mənfi proseslərin qarşısını almağa çalışmalı, bədii ədəbiyyata dəxli olmayan saxta söz yığınına əhatə edən kitabların zahiri cəlbediciliyinə aldanmamalı, yalançı qafiyəpərdazlıq əsl poeziyaya qarşılıq qoşmamalı, hər hansı yeni bir kitabı təbliğ etməzdən əvvəl onun ideya və məzmunu ilə yaxından tanış olmalı, Azərbaycan ədəbiyyatının ən yaxşı nümunələrinin oxucular arasında geniş yayılmasına səy göstərməlidirlər.

Bədii ədəbiyyatın dərk edilməsi geniş və çoxcəhətli anlayışdır. Onun tam şəkildə mənimsənilməsi və qavranılması o zaman başlayır ki, hər bir oxucu incəsənət aləmində yaşayır, xalqımızın və digər xalqların misilsiz bədii sərvətləri ilə yaxından tanış olur, gözəlliyi başa düşməyə, ruhən təmizlənməyə, saflaşmağa və zənginləşməyə səy göstərir.

Bu mənada gənc nəslin yetkin şəxsiyyət kimi püxtələşməsində bədii ədəbiyyatın rolu müqayisəyə gəlmir. Ona görə də bu mühüm məsələyə hər zaman xüsusi diqqət yetirilməlidir.

Təəssüf ki, müşahidələrimiz və araşdırmalarımız kitabxanalarda bədii ədəbiyyatın təbliğinin heç də yüksək səviyyədə aparılmadığını təsdiqləyir. Bir sıra kitabxanalar bu sahədə müəyyən uğurlar qazansalar da bütövlükdə onların fəaliyyətini qənaətbəxş qiymətləndirmək mümkün deyil. Bəzi kitabxanalarda isə bədii ədəbiyyatın təbliği probleminə olduqca laqeyd yanaşır, əyani və şifahi kütləvi tədbirləri yalnız hesabat xətrinə təşkil edir, şair və yazıçılarımızın əsərlərinin məqsədyönlü təbliğinə təsadüfdən-təsadüfə, ən çox isə onların yubileyləri ərəfəsində müraciət edirlər.

Bu sahədə nəzərə çarpan nöqsanları aradan qaldırmaq və bədii ədəbiyyatın təbliğini daha da yaxşılaşdırmaq məqsədi ilə irəli sürdüyümüz təkliflər və tövsiyələr kitabxanalarımızın gələcək fəaliyyətində müsbət rol oynaya bilər:

- müasir dövrdə kütləvi kitabxanaların ümumi kitab fondunun 47-55 faizini (bəzi kitabxanalarda bu rəqəm artıb-azalır) bədii ədəbiyyat nümunələri təşkil etsə də, oxucular bu fondan səmərəli istifadə etmək iqtidarında deyildir. Bu, bir tərəfdən müxtəlif oxucu qruplarının dünyagörüşü, mütaliə mədəniyyəti, ümumi hazırlıq səviyyəsi, maraq dairəsi, həmçinin sosial-demoqrafik əlamətləri (yaş, peşə ixtisas, təhsil və s.) və şəxsi keyfiyyətləri ilə bağlıdır, digər tərəfdən, kitabxanaların passiv fəaliyyəti, oxucuları cəlb edə bilməməsi, öz işini düzgün qurmaq üçün yollar aramaması, mövcud iqtisadi çətinlikləri bəhanə gətirməsi, çıxış yolları axtarmaması və s. kimi səbəblərlə əlaqədardır. Hər bir kitabxana işin səmərə və keyfiyyətini yaxşılaşdırmaq məqsədi ilə konkret tədbirlər hazırlayıb həyata keçirməli, bədii ədəbiyyatın təbliği sahəsində dönüş yaratmağa çalışmalıdır;

- kitabxanaların bədii ədəbiyyat fondunun düzgün komplektləşdirilməsi diqqət mərkəzində saxlanılmalı, imkan daxilində kitabxana fondu yeni nəşr edilmiş ən yaxşı bədii kitablarla zənginləşdirilməlidir;

- kitabxanaların bədii ədəbiyyat fondunun oxucular qarşısında daha məqsədyönlü açılması, ən yaxşı əsərlərin oxucuların istifadəsinə verilməsi üçün səmərəli yollar axtarılıb tapılmalıdır;

- dünya və Azərbaycan ədəbiyyatı klassiklərinin əsərləri həmişəyaşar olduğundan onların təbliği kitabxanaçıların diqqətində durmalı və geniş yayılmalıdır;

- şair və yazıçıların əsərlərindən ən yaxşısını seçilib təbliğ olunmalıdır;

- kütləvi tədbirlər yalnız yubileydən yubileyə deyil, bütün ilboyu təşkil edilməlidir;

- bədii ədəbiyyatın təbliği hər cür bayağılıqdan və şablonçuluqdan uzaq olmalıdır;

- hazırda Azərbaycan müharibə içində olduğuna, azğın düşmənlərimizin – ermənilərin təcavüzünə məruz qaldığına, müstəqil, bütöv, bölünməz, azad Vətən uğrunda mübarizə apardığına görə kitabxanaçılar hərbi vətənpərvərlik mövzusunda yazılmış klassik və müasir bədii əsərlərin təbliğinə xüsusi diqqət yetirməli, Qarabağ müharibəsi mövzusunda ayrıca kitab yazan şair və yazıçılarla oxucuların görüşünü təşkil etməli, həmin əsərlərin ayrı-ayrı tədris ocaqlarında, müəssisələrdə və başqa yerlərdə geniş müzakirəsini keçirməli, milli vətənpərvərlik tərbiyəsinin düzgün aparılmasına öz köməklərini göstərməlidirlər;

- kitabxanaçılar bədii ədəbiyyatın təbliği zamanı yalnız geniş yayılmış ənənəvi kütləvi iş forma və üsullarının tətbiqi ilə kifayətlənməməli, müəyyən zəhmət və yaradıcılıq tələb edən yeni metodlara, həmçinin bir-birinin sintezindən ibarət olan tədbirlərə də müraciət etməlidirlər;

- uşaq kitabxanalarında kütləvi tədbirlər keçirilərkən uşaqların yaş qrupu mütləq nəzərə alınmalı, onlar bir-birinə qarışdırılmamalıdır;

- şifahi kütləvi tədbirlər keçirilərkən əvvəlcədən nəzərdə tutulmuş vaxt müddətinə dəqiq əməl olunmalı, onların gedişi süni şəkildə uzadılmamalıdır;

- bədii ədəbiyyatın təbliği formalizmə, əlləməçiliyə deyil, həyat həqiqətinə, reallığa əsaslanmalıdır;

- tədbirlərin hazırlanması və keçirilməsi zamanı əvvəlki dövrlərdə formalaşmış yuxarıdan idarə olunma stereotipinə yol verilməməli, oxucuların sərbəst fikir söyləməsinə və müstəqil, azad mülahizələrlə çıxış etməsinə imkan yaradılmalıdır;

- millilik, torpağa sevgi, yurda bağlılıq, müstəqilliyə inam, azərbaycançılığa ehtiram, türkcülüyə qayıdış, adət-ənənələrə hörmət, düşməne nifrət aşılayan bədii kitabların təbliği ön plana çəkilməlidir;

- insan mənəviyyətinə və şəxsiyyətin yetkinləşməsinə əvəzsiz təsir göstərmək qüdrətində olan bədii əsərlərin təbliği kitabxanaçıların gündəlik fəaliyyətinin əsasını təşkil etməlidir;

- son zamanlar yaranmış və geniş yayılmış yeni kitabların təqdim olunma mərasimlərinin -- prezentasiyaların təşkilinə xüsusi fikir verilməlidir;

- vaxtilə geniş şöhrət tapmış, oxucuların hədsiz marağına səbəb olmuş ədəbi əsərlərin mühakiməsi üsuluna yenidən müraciət olunması məqsəduyğundur;

- oxucuları kitabxanaya cəlb etmək məqsədi ilə ən çox bədii kitab oxuyan və ədəbi-bədii irsimizi düzgün qiymətləndirməyi bacaran fəal məktəblilər arasında müsabiqələr keçirilməli və qaliblərə mükafatlar verilməlidir.

ƏDƏBİYYAT

Azərbaycan dilində:

1. Aslanov A. *İncəsənət və tərbiyə* - B., 1967. - 204 s.
2. Cəfər M. *Estetik zövq haqqında*. - B.: Azərneşr 1965. - 72 s.
3. Cəfərov M.C. *Estetik tərbiyə, ailə və məktəb*. - B., 1967. - 110 s.
4. *Ədəbiyyatşünaslıq terminləri lüğəti*. - B.: Maarif, 1978. - 200 s.
5. Əhmədov Ə. *Mənəviyyat, gözəllik, tərbiyə*. - B.: Maarif, 1993. - 280 s.
6. Əlioğlu M. *Ədəbiyyatda yeni insan*. - B.: Azərneşr. 1964. - 222 s.
7. Həbibov N. *Bədii zövq haqqında*. - B.: Azərneşr, 1967. - 62 s.
8. Xələfov A.A. *Azərbaycanda kitabxana işinin tarixindən (Qədim dövrlərdən başlamış XVIII əsrin axırına qədər)*. - B. 1986. - 52 s.
9. Xələfov A.A. *Müasir kitabxanaların sosial funksiyaları //Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya.-1999.-№ 2.- S. 3-32.*

Rus dilində:

10. Андреева Г. *Социальная психология*. - М., 1973. - 230 с.
11. *Библиография художественной литературы и литературоведение*. М: Книга, 1971.-400 с.
12. *Библиотечное обслуживание: Теория и методика*. - М., 1996.- 200 с.
13. *Социальная психология*. - М., 1977. - 220 с.

Пути совершенствования методов пропаганды художественной литературы

Резюме

В этой статье автор утверждает, что нравственное состояние общества на совершенном этапе побуждает работников культуры, в том числе библиотекарей искать новые, более эффективные формы и метода пропаганды всех жанров художественной литературы. Определенное место в чтении читателей детских и массовых библиотеках (детей и молодежи) должно занять древнее азербайджанское народное творчество, а также классические письменные произведения Азербайджана, которые помогут им осознать себя наследниками национальной культуры общества, позволит почувствовать преемственность поколений, их духовную общность.

По мнению автора, все традиционные и нетрадиционные формы и метода пропаганды художественной литературы должны быть ориентированы и на включение в работы с читателями всех многообразных жанров фольклора и др.